

IN DEPTH

Unveiling Art Nouveau in Tbilisi

Nestan Tatarashvili

Architect. Head of the Art Nouveau Preservation Group in Georgia

Georgia, located on the threshold of Europe and Asia, is a country of ancient history and culture, with a well-known traditional heritage. Remarkably, and less well-known, it is also a country that is rich in the works of Art Nouveau, a distinctly European style. During the Soviet regime, this phenomenon in Georgian art was never properly studied. Considered of no importance by the communists, Art Nouveau works were neither popularized nor preserved; indeed, they were not even identified until recently.

Art Nouveau spread rapidly in Georgia at the beginning of the 20th century, at much the same time as in the rest of Europe. Georgia was then a colony of Russia and its development was planned and controlled from the Russian capital, St. Petersburg. Thanks to its favourable geographical location and proximity to the Black Sea, however, Georgia established close contacts with other parts of Europe. People travelled to Europe, mutually beneficial relationships developed, and young Georgians were attending European universities. As a result, Art Nouveau, which had conquered European architecture by the end of the 19th century, soon appeared in Georgia. As in Russia, it became known as "Modern".

The new style became particularly popular in the capital, Tbilisi, the political centre of the Caucasus in the Russian Empire, although many works are also found in smaller Georgian towns, such as Batumi, Kutaisi, Poti, Dusheti, Sokhumi, Gagra and Akhali Atoni.

Many different kinds of buildings were built in the Art Nouveau style in Tbilisi - residential houses, hotels, banks, shops, schools, studios, theatres, factories and hospitals. Examples can even be found in the old city, where it is common to see buildings with only interiors decorated in the new style. The traditional wooden

Architect unknown. 1909. 172, Agmashenebeli Av. Dwelling.

Arquitecte desconegut. 1909. Av. Agmashenebeli, 172. Habitatge

Architect unknown. 1909. 133, Agmashenebeli Av. Movie theatre "Apolo"

Arquitecte desconegut. 1909. Av. Agmashenebeli, 133. Cinema "Apolo"

K. Zaar. 1905. 13 Machabeli St. Dwelling of D. Sarajishvili. Detail of the entrance door.

K. Zaar. 1905. c. Machabeli, 13. Habitatge de D. Sarajishvili. Detall de la porta d'entrada.

a fons

Desvelant el Modernisme a Tbilisi

Nestan Tatarashvili
Arquitecte. Cap del Grup de Conservació del Modernisme de Geòrgia.

Geòrgia, situada al llindar d'Europa amb Àsia, és un país d'història i cultura antigues, amb un reconeguda herència tradicional. Sorprenentment, i menys conegut, és també un país ric en obres modernistes al més pur estil europeu. Malgrat això, durant el règim soviètic, aquest tret tan extraordinari de l'art georgià no va ser mai estudiat ni investigat. Considerades poc importants pels comunistes, les obres modernistes de Geòrgia no es van divulgar ni preservar i no s'han identificat fins fa ben poc.

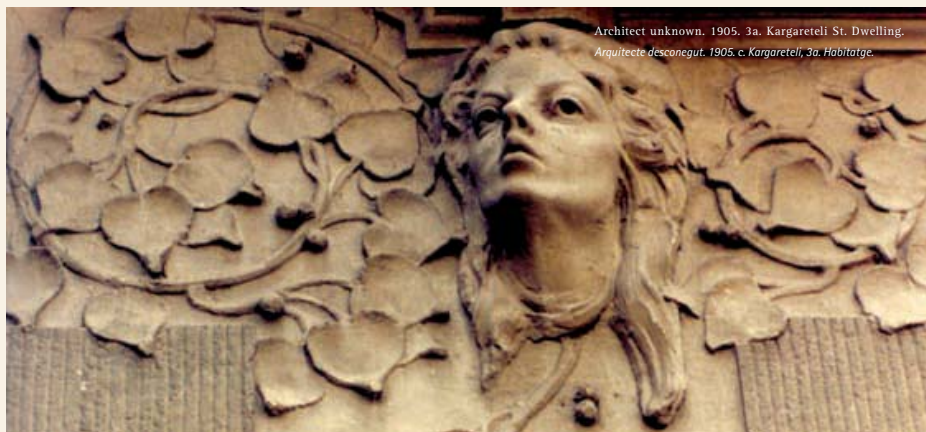
A principis del segle vint el modernisme es va estendre ràpidament pel país, gairebé al mateix temps en què ho feia a la resta d'Europa. Aleshores, Geòrgia era colònia russa i el seu desenvolupament es planejava i controlava des de la capital de l'Imperi, Sant Petersburg. Tot i això, gràcies a una situació geogràfica favorable i a la seva proximitat amb la mar Negra, Geòrgia va poder establir bones relacions amb altres parts d'Europa. La població georgiana viatjava als països europeus i, gràcies l'establiment d'unes relacions beneficioses per a ambdues parts, joves georgians van tenir la oportunitat de formar-se en universitats europees. En conseqüència, el modernisme, una forma d'art nova que havia conquerit l'arquitectura europea del final del segle XIX, aviat va aparèixer també a Geòrgia. Com a Rússia, es va anomenar 'Modern'.

El nou estil esdevingué particularment popular a Tbilisi, la capital de Geòrgia i centre polític del Caucas durant l'Imperi rus, però també hi ha molts altres exemples de modernisme en ciutats petites com ara Batumi, Kutasi, Poti, Sokhumi, Gagra i Akhali Atoni.

A Tbilisi es van construir edificis modernistes de diferents tipus: residències particulars, hotels, bancs, botigues, escoles, tallers, teatres, fàbriques i hospitals. Es poden trobar exemples fins i tot als barris antics de la ciutat, on és molt normal veure cases en què només els interiors són decorats seguint l'estil del modernisme. Els balcons de fusta tradicionals de les cases de Tbilisi del segle XIX se situaven originalment a la façana principal de l'edifici; amb la popularització de l'Art Nouveau, els balcons es van traslladar a la façana posterior i van adoptar alguns elements decoratius no tradicionals del nou estil. L'existència d'aquests balcons posteriors il·lustra

Architect unknown. 1903. 36 Agmashenebeli Av. Dwelling of E. Chavchanidze.
Arquitecte desconegut. 1903. Av. Agmashenebeli, 36. Habitatge d'E. Chavchanidze.

Architect unknown. 1905. 3a, Kargareteli St. Dwelling.
Arquitecte desconegut. 1905. c. Kargareteli, 3a. Habitatge.

Architect unknown. 1903. 4 Kikodze St. Dwelling.
Arquitecte desconegut. 1903. c. Kikodze, 4. Habitatge.

almost all Georgian and foreign artists and craftsmen working in Tbilisi embraced the Art Nouveau style. As a result, the local population found it easy to commission work in this style, whether for new buildings, metalwork, doors, gates, balconies, staircases, furniture or other applications. Art Nouveau thus became popular, spreading rapidly across the architectural landscape of Tbilisi. Although most surviving works are residential dwellings, other types of buildings can still be found: for example, a shopping complex (1903), a commercial bank (1902), a glove studio (1903), a national bank (1913), the Apollo cinema (1909), a theatre (1907), a school (1910), a technical college (1913), a maternity ward (1912), a children's hospital (1906), and a tobacco factory (1909).

One of the pioneers of Art Nouveau in Tbilisi was the architect Simon Kldiashvili. In 1902, Kldiashvili used the style when carrying out far-reaching reconstruction work on an old residential house in the historical city centre. In terms of planning features and artistic

Architect unknown. 1906. 16 Mazniashvili St. Dwelling.
Arquitecte desconegut. 1909. c. Mazniashvili, 16. Habitatge.

balconies of Tbilisi's 19th century houses were originally located on the main façades; as Art Nouveau spread, these balconies moved to the back of the houses and adopted some non-traditional decorative elements of the new style. The existence of these rear balconies illustrates both a local influence on the predominantly international style of Art Nouveau, and the harmonious coexistence of European and traditional styles. In addition, many very interesting works are preserved in the city's old cemeteries.

Even a superficial overview of the impact of Art Nouveau in Georgia reveals that it was a style which became equally popular amongst rich and poor, architects and constructors alike. Although the houses of Tbilisi's wealthy citizens naturally differ from those of ordinary people, in terms of their use of expensive building materials and their prestigious locations, they are all equally beautiful. As well as its distinctive exterior features, Art Nouveau exhibited new advances in the planning of buildings and their sophisticated décor. It introduced new building materials, such as metal and glass, and achieved complex new engineering feats through the use of metal and concrete, which are clearly observable in the construction of the city's banks of the time.

During their heyday in the first decade of the 20th century,

During the first decade of the 20th century, almost all Georgian and foreign artists in Tbilisi embraced the Art Nouveau style

exhibited new advances in the planning of buildings and their sophisticated décor. It introduced new building materials, such as metal and glass, and achieved complex new engineering feats through the use of metal and concrete, which are clearly observable in the construction of the city's banks of the time.

During their heyday in the first decade of the 20th century,

clarament les influències locals en l'estil modernista que predominava internacionalment, així com la coexistència harmoniosa de les influències europees amb la tradició. També es conserven obres molt interessants als cementiris històrics de la ciutat.

Només cal fer un repàs ràpid a les obres modernistes existents a Tbilisi per demostrar que aquest estil esdevingué igualment popular entre la gent adinerada com entre la gent pobre, entre els arquitectes i els constructors. Tot i que, com és lògic, les cases dels ciutadans adinerats de Tbilisi es distingeixen d'aquelles on vivia la gent modesta perquè utilitzaven materials de construcció més cars i perquè estaven situades en llocs privilegiats, tant les unes com les altres són igualment boniques. A part de les característiques exteriors, el modernisme també va introduir altres elements innovadors que es reflectien

en el disseny dels edificis i en la sofisticació de la decoració. A més a més, el modernisme va introduir materials de construcció nous com ara el ferro i el

vidre, i va aconseguir avenços importants en el camp de l'enginyeria mitjançant l'ús del metall i el ciment, com es pot observar en la construcció dels bancs de l'època.

Durant l'apogeu del modernisme, a la primera dècada del segle vint, gairebé tots els artistes i artesans georgians i estrangers de Tbilisi seguien el nou estil. Això va fer que fos molt comú entre els ciutadans de Tbilisi posseïr obres que seguissin aquest estil: edificis, peces de forja, portes, portals, balcons, escales, mobles o altres elements. D'aquesta manera el modernisme es va popularitzar i aviat es va escampar arreu del paisatge arquitectònic de Tbilisi. Tot i que la majoria de les obres modernistes que encara que poden trobar a la ciutat són habitatges, també hi podem trobar altres tipus de construccions: unes galeries comercials, un banc comercial (1902), una guanteria (1903), un banc nacional (1913), el cinema Apollo (1909), un teatre (1907), una escola (1910), una escola industrial (1913), una maternitat (1912), un hospital infantil (1906) i una fàbrica de tabac (1909).

Un dels pioners de l'Art Nouveau a Tbilisi va ser l'arquitecte Simon Kldjashvili. Al 1902 Kldjashvili va utilitzar l'estil modernista en l'ambiciosa obra de reconstrucció d'una antiga residència al nucli històric de la ciutat. L'edifici reformat és una obra remarcable de modernisme per les característiques tècniques de la construcció i per la decoració artística. Un altre bon exemple de reconstrucció es troba a l'edifici d'estil eclèctic que allotja un banc a la plaça de la Llibertat, al centre de la ciutat. Aquest edifici es va construir a la dècada del 1880, però l'interior es va refer íntegrament el 1902.

En aquella època, els edificis públics i els grans magatzems de Tbilisi es construïen en estil modernista. Com a exemple podem citar l'antiga caserna dels oficials del Caucas del carrer Mardjanishvili, i uns grans magatzems a l'actualavinguda David Aghmashenebeli. A part d'aquests edificis notables, també hi ha construccions més modestes que segueixen l'estil modernista, per exemple una petita guanteria del carrer Leonidze, que tenia el taller a la planta superior i una botigueta on es venien els guants al primer pis. Aquest edifici és una de les millors mostres d'arquitectura modernista de Tbilisi.

Molts homes de negocis coneguts van fer-se construir cases modernistes. Una de les cases més famoses és la que va construir David Sarajishvili, el propietari d'una de les empreses de producció de conyac més grans de l'Imperi rus. Un altre exemple és la casa d'Alexander Chavchanidze, que es dedicava al comerç entre Geòrgia i Alemanya. La casa de Chavchanidze es va enllestir el 1903 i la de Sarajishvili's el 1905. A més d'aquestes mansions,

en el disseny dels edificis i en la sofisticació de la decoració. A més a més, el modernisme va introduir materials de construcció nous com ara el ferro i el

vidre, i va aconseguir avenços importants en el camp de l'enginyeria mitjançant l'ús del metall i el ciment, com es pot observar en la construcció dels bancs de l'època.

Durant l'apogeu del modernisme, a la primera dècada del segle vint, gairebé tots els artistes i artesans georgians i estrangers de Tbilisi seguien el nou estil. Això va fer que fos molt comú entre els ciutadans de Tbilisi posseïr obres que seguissin aquest estil: edificis, peces de forja, portes, portals, balcons, escales, mobles o altres elements. D'aquesta manera el modernisme es va popularitzar i aviat es va escampar arreu del paisatge arquitectònic de Tbilisi. Tot i que la majoria de les obres modernistes que encara que poden trobar a la ciutat són habitatges, també hi podem trobar altres tipus de construccions: unes galeries comercials, un banc comercial (1902), una guanteria (1903), un banc nacional (1913), el cinema Apollo (1909), un teatre (1907), una escola (1910), una escola industrial (1913), una maternitat (1912), un hospital infantil (1906) i una fàbrica de tabac (1909).

Un dels pioners de l'Art Nouveau a Tbilisi va ser l'arquitecte Simon Kldjashvili. Al 1902 Kldjashvili va utilitzar l'estil modernista en l'ambiciosa obra de reconstrucció d'una antiga residència al nucli històric de la ciutat. L'edifici reformat és una obra remarcable de modernisme per les característiques tècniques de la construcció i per la decoració artística. Un altre bon exemple de reconstrucció es troba a l'edifici d'estil eclèctic que allotja un banc a la plaça de la Llibertat, al centre de la ciutat. Aquest edifici es va construir a la dècada del 1880, però l'interior es va refer íntegrament el 1902.

En aquella època, els edificis públics i els grans magatzems de Tbilisi es construïen en estil modernista. Com a exemple podem citar l'antiga caserna dels oficials del Caucas del carrer Mardjanishvili, i uns grans magatzems a l'actualavinguda David Aghmashenebeli. A part d'aquests edificis notables, també hi ha construccions més modestes que segueixen l'estil modernista, per exemple una petita guanteria del carrer Leonidze, que tenia el taller a la planta superior i una botigueta on es venien els guants al primer pis. Aquest edifici és una de les millors mostres d'arquitectura modernista de Tbilisi.

Molts homes de negocis coneguts van fer-se construir cases modernistes. Una de les cases més famoses és la que va construir David Sarajishvili, el propietari d'una de les empreses de producció de conyac més grans de l'Imperi rus. Un altre exemple és la casa d'Alexander Chavchanidze, que es dedicava al comerç entre Geòrgia i Alemanya. La casa de Chavchanidze es va enllestir el 1903 i la de Sarajishvili's el 1905. A més d'aquestes mansions,

decoration, the building represents a remarkable piece of Art Nouveau. Another good example of reconstruction is that observed in the eclectic styling of a commercial bank on Freedom Square, in the heart of the city. The original building dates from the 1880s, but its interior was completely redone in 1902 in Art Nouveau style.

At the time, public buildings and department stores in Tbilisi were often built in this style. Examples include the former House of Caucasian Officers on Mardjanishvili Street, and a large department store on what is now called David Aghmashenebeli Avenue. As well as these emblematic buildings, smaller constructions using the Art Nouveau style include a small glove-making store in Leonidze Street, with a workshop in the upper part of the building and a small shop on the first floor, where the gloves were sold. This building is one of the best examples of Art Nouveau architecture in Tbilisi.

Many famous businessmen built their houses in the new style. One of the best known is that of David Sarajishvili, owner of one of the largest cognac-producing enterprises in the Russian Empire. Another example is that of the businessman Alexander Chavchanidze, who was involved in trade between Georgia and Germany. Chavchanidze's house was completed in 1903, and that of Sarajishvili in 1905. As well as these large private houses, smaller dwellings built in the style include those at numbers 3b Kargareli Street and 16 Mazniashvili Street.

As archival evidence is not comprehensive and research into Art Nouveau in Georgia has yet to be completed, it is not always possible to identify the architect or craftsman, the owner of the building, the date of construction, or other such data. As a result, the accompanying photographs can only include what data is available. Historical documents tell of the contribution made by Georgian architects to the development of Art Nouveau in Azerbaijan and the northern Caucasian republics of the Russian Federation. However, research, documentation and photography of this architecture is still at an early stage. Nonetheless, we hope to be able to collect all missing material and include it in a future volume.

The photographs vividly illustrate the desperate state of repair in which most works of Art Nouveau in Tbilisi now find themselves. The buildings require urgent attention. Moreover, as a result of the 2002 earthquake, some may soon be ruined. The difficult political and economic conditions in Georgia, as well as lack of information, some reluctance and not enough interventions on the part of municipal and other governmental entities, makes it difficult to preserve and save these buildings. Neither poor tenants nor owners can take proper care of these buildings. Many wonderful works have already been lost without trace, and many continue to be lost. Art Nouveau architecture in Tbilisi is part of Europe's cultural heritage; however, due to a lack of care and attention this heritage may disappear, before the European public even learns of its existence.

Presenting Tbilisi's Art Nouveau heritage to the international public and fostering a wider recognition and popularity can only contribute towards saving these wonderful buildings. In recent years, Art Nouveau has been at the centre of world attention. We hope that the examples of Art Nouveau presented here will receive the attention they deserve, and that the geographical border which has hitherto marked the limits of research into Art Nouveau will be extended to include the Caucasus.

www.itic.org.ge

Architect unknown. 1905. 6 Javakhishvili St. Dwelling.
Architecte desconegut. 1905. c. Javakhishvili, 6. Habitatge.

a fons

també es construïren cases més petites, per exemple el número 3b del carrer Kargareti i el 16 del carrer Mazniashvili.

Ja que moltes de les fonts arxivístiques no són completes i encara resta per fer molta recerca sobre el modernisme a Geòrgia, en alguns casos no s'ha pogut identificar l'arquitecte o l'artesà, el propietari de l'edifici, la data de construcció i altres dades similars. Com a conseqüència, a les fotografies que acompanyen aquest article només s'hi han pogut incloure les dades disponibles. A través de documents històrics hem pogut saber també que els arquitectes georgians van contribuir al desenvolupament de l'arquitectura modernista a l'Azerbaidjan i a les repúbliques caucàsiques del nord de la Federació Russa. El buidat d'arxius i l'aplec de documentació escrita i gràfica sobre aquesta arquitectura encara està en la primera etapa. La recerca continua i esperem que podrem completar el material i incloure'l en una futura publicació.

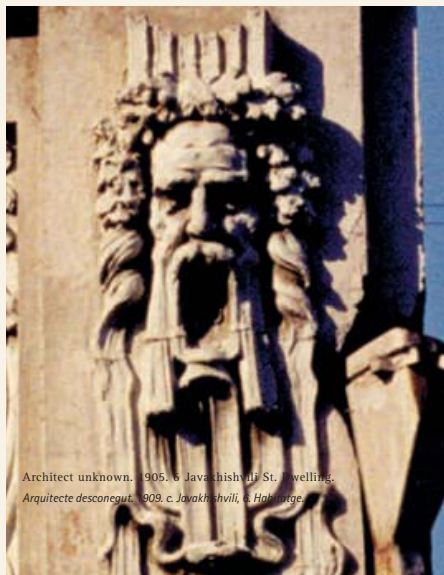
Les imatges presentades il·lustren clarament el desesperant estat de conservació en què es troben actualment la majoria de les obres modernistes de Tbilisi. Els edificis necessiten atenció urgent. A resultes del terratrèmol de l'any 2002, alguns dels edificis presen tenen ruïna. La difícil situació política i econòmica en què es troba Geòrgia així com el poc coneixement, algunes reticències i la manca d'actuació per part de les entitats municipals i governamentals fan molt difícil preservar i salvar aquestes construccions. Ni els llogaters, que no tenen prou diners, ni els propietaris poden fer-se càrrec d'aquests edificis per més temps. Moltes obres de bellesa extraordinària s'han perdut sense deixar rastre i encara se n'estan perdent moltes més. L'arquitectura modernista de Tbilisi forma part del patrimoni cultural europeu; tot i això, per la manca d'interès i d'atenció, aquest llegat podria desaparèixer abans que el públic europeu tingui coneixença de la seva existència.

Donar a conèixer el modernisme de Tbilisi internacionalment i col·laborar en la divulgació d'aquestes obres pot ajudar a salvar un llegat esplèndid. Recentment, el modernisme ha cridat l'atenció de tot el món. Esperem, doncs, que les mostres de modernisme que ara presentem rebran l'atenció que es mereixen i que els límits geogràfics de la regió en què s'ha centrat aquesta recerca sobre modernisme s'exemplin i incloguin tot el Caucas. ■

www.itic.org.ge

Architect unknown. 1911. Borzhdzhe St. Dwelling. Detail of the backyard balconies.
Arquitecte desconegut. 1911. c. Toradzhe, 3. Habitatge. Detall de la balconada del pati de darrere.

Architect unknown. 1905. G. Javakhsvili St. Dwelling.
Arquitecte desconegut. 1905. c. Javakhsvili, 8. Habitatge.